A punts, (interiors) nº 16

Enric Miralles: desdibuixant límits entre re-presentació i projecte

(per Isabel Zaragoza i Jesús Esquinas-Dessy)

2015 10 27 - 2020 11 17

ETSAB Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona

refs.
Original publicat a la Revista EGA Expresión Gráfica Arquitectónica; Núm. 26 (2015).“Enric Miralles. Desdibujando límites entre re-presentación y proyecto = Enric Miralles. Blurring boundaries between re-presentation and project”. Versión en español [https://doi.org/10.4995/ega.2015.4049] English version
Versió actualitzada 2020
Imatges: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9 i 10 Arxiu EMBT i Fundació Enric Miralles. 3 i 12 Miralles, E., 1995. 11 Arxiu dels autors
Diagramació per Félix Arranz.
Agraïment a la Benedetta Tagliabue per la consulta i cessió del material pertanyent a EMBT i a la Fundació Enric Miralles.
EMBT són les inicials d’Enric Miralles Benedetta Tagliabue.
ETSAB UPC 2020
#a_punts #etsab #etsabUPC #laupc #paranimfarquitectura
#draUPC #profesoradoETSAB #professoratETSAB

notes
(*) Traduït pels autors
(1) Un dels motors d’aquesta intensa experimentació podria ser la pràctica de la docència i investigació, ja que en aquests temps iniciaria la seva tasca en la Städelschule de Frankfurt i la Universitat de Harvard, centres que impartien altres disciplines com les arts o el disseny a més de l’arquitectura.
(2) En relació al concepte d’iconografia, vegeu Panofsky, 1972, pp54: 57
(3) A propòsit dels motius vegetals en els seus projectes, vegeu el text il·lustrat autògraf de l’Enric Miralles titulat ‘EMBT Bloom’, publicat al llibre EMBT arquitectes associats. Work in progress. Barcelona: COAC, p.8-25. 2004
(4) Kirchner, pintor expressionista alemany va treballar aquesta tècnica atret per la seva visita al museu de la planxes de fusta de Durero a Nuremberg. Al museu Staedel de Frankfurt que sens dubte Miralles hauria visitat, es poden veure xilografies de tots dos artistes
(5) Sobre el dibuix de viatge a l’Índia de Miralles, vegeu: Zaragoza, I., Esquinas, J., 2014.“Le Corbusier vista a través de los ojos de Enric Miralles. Anotaciones de viaje”. Actes del 15 Congreso de Expresión Gráfica Arquitectónica, pp691: 696.
(6) Ens referim als projectes de Cercle de Lectors i Cementiri d’Igualada (Miralles-Pinós), vegeu Granell, 2011. pàg.53: 55; i també a concursos posteriors com el Palau d’Esports de Chemnitz o la Biblioteca Nacional de Japó (EMBT)

(0) Al juny del 2019 Jaime Coll escriu “La enseñanza como juego. De Alvin Boyarsky a Enric Miralles” en el qual recupera i analitza algunes de les experiències docents de l’Enric Miralles subratllant el que Miralles va cridar com a “pensament paral·lel”.

Enric Miralles guanya el seu primer concurs internacional amb el nou *centre al port de Bremerhaven* (1993).
Tot bussejant entre el material gràfic original dels seus arxius, es presenten aquí per primera vegada alguns dels seus esbossos preparatoris.
És el projecte que sintetitza la manera de fer de l’arquitecte i l’embrió de les seves obres amb l’estudi EMBT. L’article centra l’atenció en un treball anterior, l’estudi per a la *zona fluvial d’Osthafen* (Frankfurt, 1992); tot relacionant-lo amb aquell.
Miralles inventaria maneres de treballar extremadament experimentals que marcarien un punt d’inflexió en la seva trajectòria. Tant en la profunditat dels documents, com en les tècniques emprades per a pensar-les -ambdós vinculades indissolublement al projecte-, es poden percebre al·legories, metàfores, icones, fragments... Es fa una lectura del seu aspecte més narratiu.

Paraules clau: al·legories, Enric Miralles, icones, metàfores, Expressió gràfica arquitectònica.

Die „Qualität einer offenen Wolkenlandschaft" versucht der Spanier Enric Miralles (links) in seinem radikal künstlerischen Ansatz zu erreichen. Seine Vorschläge waren zwar realitätsferner als die der Mitbewerber, lieferten aber am meisten Gesprächsstoff. Dritter von rechts: Juryvorsitzender Axel Schultes.

Fig. 1 Enric Miralles presenta la seva proposta per al concurs de Bremerhaven davant el jurat. La premsa la qualificaria com una proposta amb un radical enfocament artístic. Diari Nordsee, 1993.08.07

Enric Miralles: desdibuixant límits entre re-presentació i projecte

Enric Miralles, des del 1991 iniciaria una època de treball en solitari, acompanyat d'uns pocs col·laboradors molt propers. És doncs, a priori, un bon període per aprofundir en la seva personal manera de fer l'arquitectura.
En el marc d'una intensa tasca docent(1) i de gran experimentació començaria a presentar-se a concursos a l'àmbit internacional. (fig. 1)

1.

Al gener de 1992 rep una invitació de part del *German Architecture Museum*, per a participar en una reflexió global sobre la zona del port fluvial de Frankfurt. Miralles (1995, p.60) enuncia llavors en els seus textos que un dels mecanismes creatius ha estat la investigació històrica de les diferents etapes que va travessar el lloc. En aquest sentit, reflexionaria sobre el caràcter pantanós que havia caracteritzat el lloc temps enrere:

> *"Els aiguamolls són un tipus de terreny sobre el qual qualsevol marca deixa una empremta que en poc temps desapareix, i si deixes una altra marca de nou, també desapareix"*(*)
> (Miralles 1993b, p.19).

El treball s'abordaria amb l'aïllament d'algunes de les característiques anteriors a la seva ocupació com a port. Benedetta Tagliabue (2011, p.311) descriu el procés:

> *"I al mateix temps estàvem construint un dibuix enorme, a tinta xinesa, on anàvem seleccionant trossos de la ciutat de Frankfurt ... Un cop que vam aconseguir el dibuix, vam anar construint les variants: ampliar els perímetres de l'aigua, generar maresmes, col·locar nous ponts i inserir els habitatges en forma de gratacels".*(*)

Com un intent d'acostament al seu pensament, és oportú esbossar una aproximació al seu treball a partir d'un punt de vista iconogràfic(2). Seria en la línia de les paraules de Moneo on es troba la referència:

> *"Si ens endinsem en la copiosa obra de l'Enric Miralles veurem que sempre hi ha una presència iconogràfica de l'estructura que troba traducció geomètrica als elements de la construcció".*
> (Moneo, 2000, p.306)(*)

La suma de les múltiples instantànies preses des de l'altra riba, les agruparia en fotocomposicions tot donant forma a la silueta del riu en un gran collage.(fig 2)

Així es portaria a la seva taula de treball part d'aquest 'espai i temps' que hauria recorregut per la ribera. D'altra banda, evocaria imatges de llocs propers al projecte i a l'acte de projectar: espais festius del *Maine*, imatges urbanes conegudes, ... entre les que es pot endevinar una que probablement realitzaria des del carrer d'en Carabassa -on donava la façana posterior del seu estudi-; ja que al fons s'aprecia -a manera d'icona-, una imatge de la Mercè coronant la cúpula de la Basí-

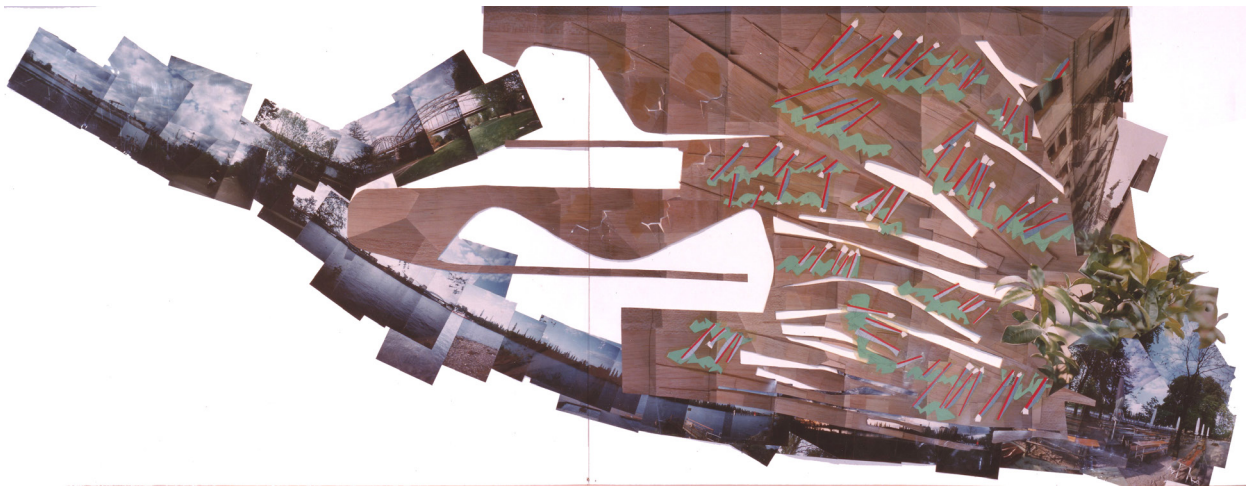

Fig 2. Miralles, 1992. Collage per Osthafen (Frankfurt). Tècnica mixta

lica. També s'inclou la silueta d'unes fulles retallades, motiu que ens trobaríem de nou en diversos dels projectes futurs d'EMBT, com en els esbossos dels camins del Parc de Diagonal Mar o com en les cobertes de la nova seu del Parlament d'Edimburg, entre d'altres.(3)
Hi ha relació entre les noves tècniques que empraria i el pensament del projecte? A la conferència *'Marismas'* afirmaria:

> "de la manera de treballar és des d'on m'agradaria treure el material per a aquest tipus de projectes, que el que construeixis respongui ... a les accions que tu estàs provocant".(*)
> (Miralles 1992, p.124)(fig. 3).

Fig. 3. Treballant la proposta d'Osthafen, 1992. Una de les moltes diapositives de procés realitzades per Miralles i que aniria presentant en els seus cursos i conferències

D'una banda, amb aquest particular sistema de treball generant deliberadament material en dues dimensions, el portaria a allunyar-se de visions objectives més directes. Aquesta qüestió, que suposa un joiós repte d'interpretació per als qui mirem els seus documents, probablement seria part del joc del seu *projectar*, i on ell mateix aniria descobrint les moltes altres dimensions del projecte durant el desenvolupament del procés. D'altra banda, es podria afirmar que Miralles seguiria les metàfores de *'petjada'* i *'excavació'*, és a dir, caracteritzar l'*excavació* com un tornar enrere en el temps i la nova *empremta a la maresma* com a part de la nova proposta. Observant amb atenció el collage des d'un punt de vista cal·ligràfic, s'interpreten les marques al terreny (aiguamolls) i al cel (gratacels) representades a manera d'*excavacions*: a partir d'incisions realitzades sobre la fusta, unes a modus de ziga-zaga i d'altres ondulants. El resultat gràfic porta a la ment les imatges de les planxes de xilografies, que suposen un remot homenatge al mestre Durero i a l'expressionista Kirchner.(4)

Fig. 4. Miralles, 1993.
Sèrie de taques que representen la ciutat de Bremerhaven, que es transformarien en variacions del projecte.
Tinta blava a pinzell sobre paper vegetal, DINA3

2.

Mesos més tard, sorgiria la possibilitat de presentar-se a un concurs per a estudiar la Reutilització del port de Bremerhaven. Aquí, com a Osthafen, li preocuparia recollir la història sobre el temps al lloc del projecte. Però en aquest cas, la proposta es basaria en *"trobar aquesta superposició de moments que defineix una ciutat"*(*) (Miralles, 1993a. P.27). Amb aquesta base estudiaria diverses propostes urbanes independents, que anomenaria *variacions*, en què cadascuna desenvoluparia una narrativa singular: 1 laberint, 2 passeig arbrat, 3 bosc de pals i 4 zona comercial 'Kristal Palast'.

Però també en el mètode estaria la particularitat d'aquest concurs. L'estratègia consistiria a crear un instrumental d'invenció molt personal. En aquest sentit, Tagliabue (2011, p.311) explica: "es tracta d'un lloc molt inhòspit i difícil. Enric comença a jugar amb elements abstractes, taques, que al ser fora d'escala, permeten apoderar-se del terreny amb gran facilitat".

La veu del propi Miralles ens explicaria la importància d'unes taques (fig. 4):

> *"He estat fent taques de tinta, com una forma erràtica d'escriptura, per traçar el procés del concurs de Bremerhaven. Encara que sembli vaga, aquestes indiquen el lloc exacte on el projecte podria començar. Això permet canvis constants: permeten que el material de treball pugui ser reconstruït en totes les variades hipòtesis i poder unir-se ràpidament. Aquestes taques blaves són magnífiques, ràpides, models econòmics de treball. Expliciten la complexitat del conjunt espacial"*(*) (Miralles, 1995. p.45)

L'1 d'abril de 1993 viatjaria a Bremerhaven per estudiar el lloc. A varies pàgines del seu quadern es poden apreciar diferents versions d'al·legories com el laberint, l'espiral... (fig. 5); signes que ja hauria dibuixat l'any anterior en el quadern del seu viatge a l'Índia(5). Des d'un punt de vista narratiu, el primer es podria interpretar com un relat que convida a l'espectador a perdre's-hi, a tornar sobre els seus passos, a rellegir-lo. L'espiral es podria llegir com un moviment que creix; prendria prestada la versió elaborada per Max Bill, la qual li acompanyaria també en alguns dels seus projectes futurs, com el concurs per a l'ampliació del Cementiri a Venècia (EMBT, 1998). Segons Bigas, Bravo i Contepomi (2009, p.148) "l'estratègia operativa de les variacions infinites de Max Bill, facilitaria el repensar i redefinir contínuament els continguts de part de l'obra de Miralles".(*)

Fig. 5. Miralles, 1993.
Pàgines del seu quadern de viatge a Bremerhaven.
Estilogràfica de tinta blava sobre paper, 21x15cm

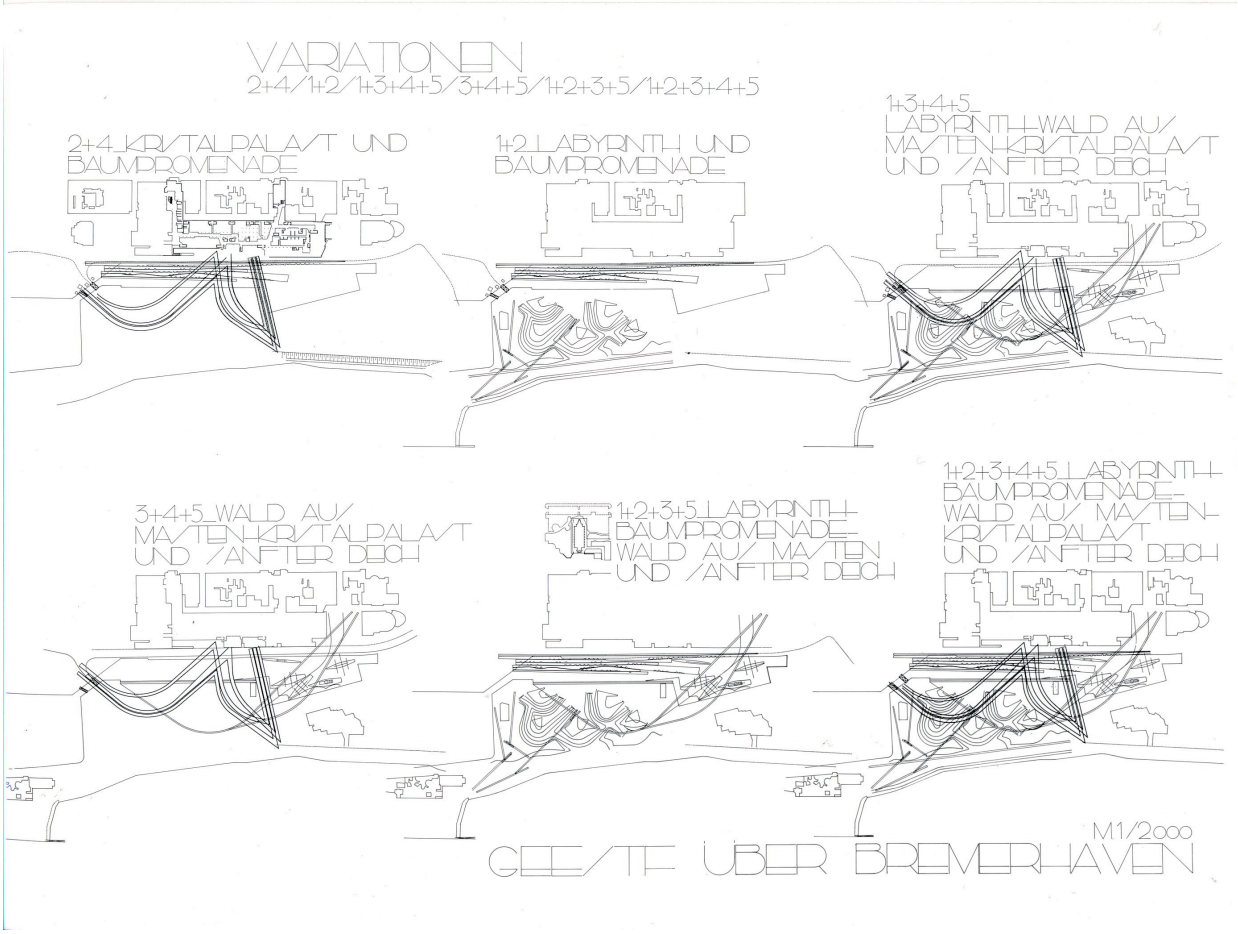

Fig. 6. Miralles, 1993.
Concurs Bremerhaven: làmina 4: proposta de les intervencions inserides al context urbà.
Variacions individuals.
Tinta xinesa sobre paper vegetal, 110x76cm cadascuna

A la làmina 4 denominada *variacions* (fig. 6), es re-presentarien sis possibilitats combinatòries a partir d'una planta base comuna i la superposició dels plànols parcials corresponents a cada variació considerada; així el joc consistiria a combinar: 1 o 2 o 4... 1 + 2 + 3 o 2 + 3 + 4 o...
Amb aquest procediment estava construint la *superposició* de moments transformada en superposició de propostes.

Però per arribar a aquests resultats on el programa i les dimensions estan definits i que Miralles qualificaria com dibuixos de comprovació; prèviament, hauria realitzat una sèrie de successius dibuixos i maquetes (Fig. 7): taques, calcat a mà alçada amb grafit, geometrització a llapis amb la precisió d'esquadres i compàs ... Posteriorment, acabaria com a dibuix de re-presentació, que desenvoluparia i delinearia a tinta algun col·laborador proper:

> *"Miralles comença a encreuar les traces, una figura impossible si no es té en compte la profunditat de la planta. El costum d'encreuar les traces esdevé el costum d'enroscar-les o de plegar-les sobre elles mateixes, de formar siluetes, de projectar ombres de tinta que sorgeixen de les traces mateix".*
>
> (Pla, 2002. P.9)

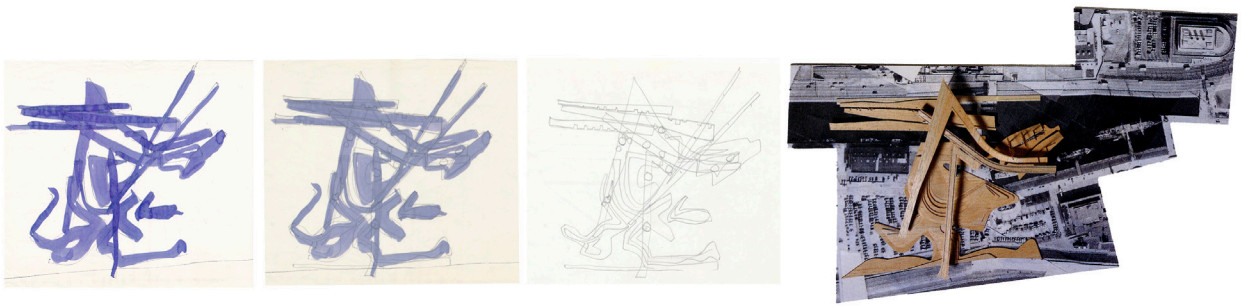

Fig. 7. Miralles, 1993.
Concurs Bremerhaven: superposició de totes les propostes representades en un fragment: documents de conclusió i de procés

A manera de síntesi del seu treball, condensaria i resumiria totes les variacions, a partir d'una fragmentació de la proposta (fig. 8). Tot renunciant a donar per finalitzat el projecte, buscaria una forma nova d'escriptura. En dibuixos d'arquitectura d'altres etapes (6), es pot reconèixer la figura antropomorfa. Mirant amb atenció els documents anteriors, sota un punt de vista cal·ligràfic es podria intuir, entre les passarel·les, vaixells, topografies... un fragment d'un retrat. Sens dubte era tema del seu interès ja que en un quadern de viatge dedica una doble pàgina a la reflexió sobre la figura humana en els dibuixos d'arquitectura de Leonardo i Miguel Ángel (fig. 9).

Sota el lema '*Bremerhaven sobre el Geeste*' es presentarien al concurs un total de 15 panells muntats en cartró-ploma, de dimensions 110x76 cms que inclourien nou plans dibuixats tots a *rotring* 0,2, quatre làmines amb fotomuntatges de cada variació, dues maquetes; a més d'un petit llibret de presentació amb una memòria gràfica.

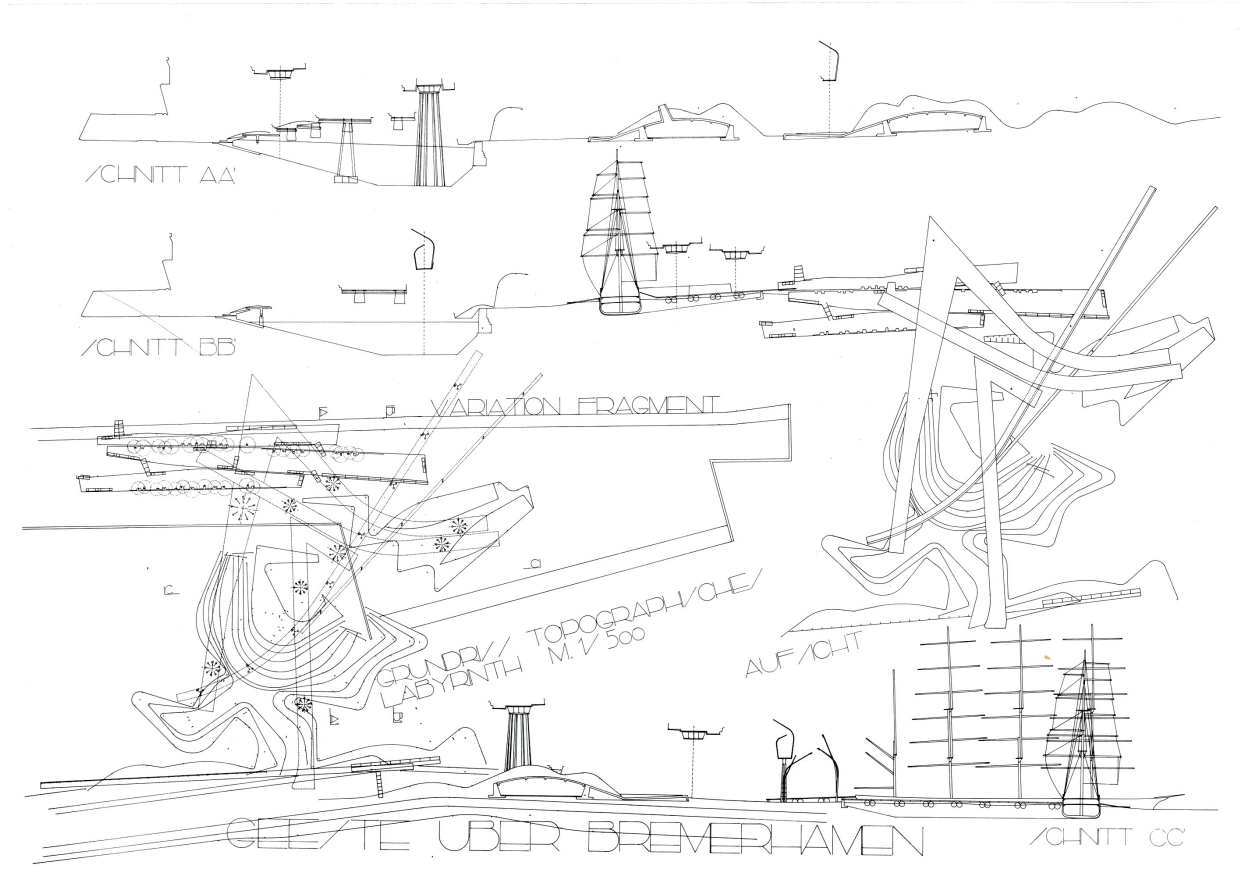

Fig. 8.Miralles, 1993.
Concurs Bremerhaven: làmina fragment de variació. Addició de les quatre propostes, per a formar una intervenció a manera de taca. Si es fa una lectura abstracta es percep la gran profunditat del dibuix: la topografia de laberint, passeig arbrat, bosc de pals i passarel·les s'entremesclen amb l'aire, la terra i l'aigua.
Tinta xinesa sobre paper vegetal. Escala 1/500, 110x76cm

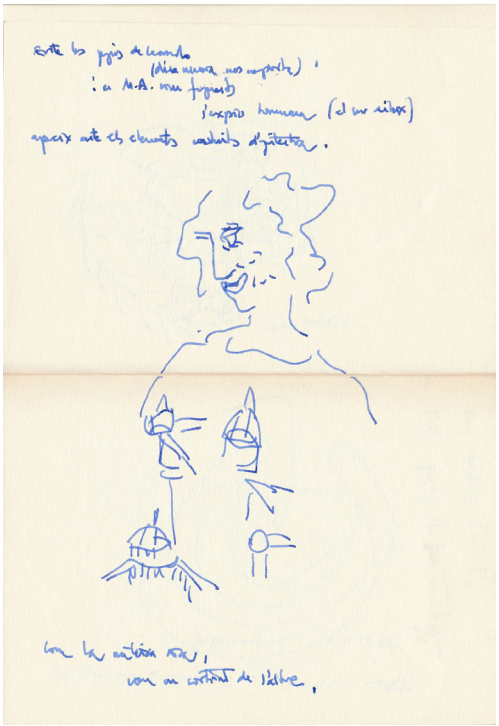

Fig. 9. Miralles, 1993. Quadern de viatge a Bremerhaven. Es pot llegir: Entre els dibuixos de Leonardo (...) i en M.A. són fragments, l'expressió humana (el seu dibuix) apareix entre els elements construïts d'arquitectura. Com la mateixa cosa, com un sortint de l'altre. Estilogràfica de tinta color blau sobre paper, 15x21cm.

3.

Miralles enviaria una carta manuscrita per fax mostrant la seva satisfacció per la decisió del jurat i sol·licitant el material original de concurs per a seguir avançant en el projecte (fig. 10). Benedetta Tagliabue (2011, p.311) afirma:

> "tot i que el projecte es va quedar oblidat en un calaix, anys més tard, al 2001, ja sense l'Enric, vam guanyar l'ampliació del port d'Hamburg, el port més proper al de Bremen" .

Treballant en continuïtat amb les propostes d'Ostafen i Bremerhaven, EMBT es centrarà en l'estratègia d'urbanitzar diversos espais a partir d'una topografia artificial a la que algunes zones seran expressament inundables. Així, les noves empremtes canviants de l'aigua redibuixaran el perfil de l'*Elbe* al llarg de les diferents estacions (fig. 11).

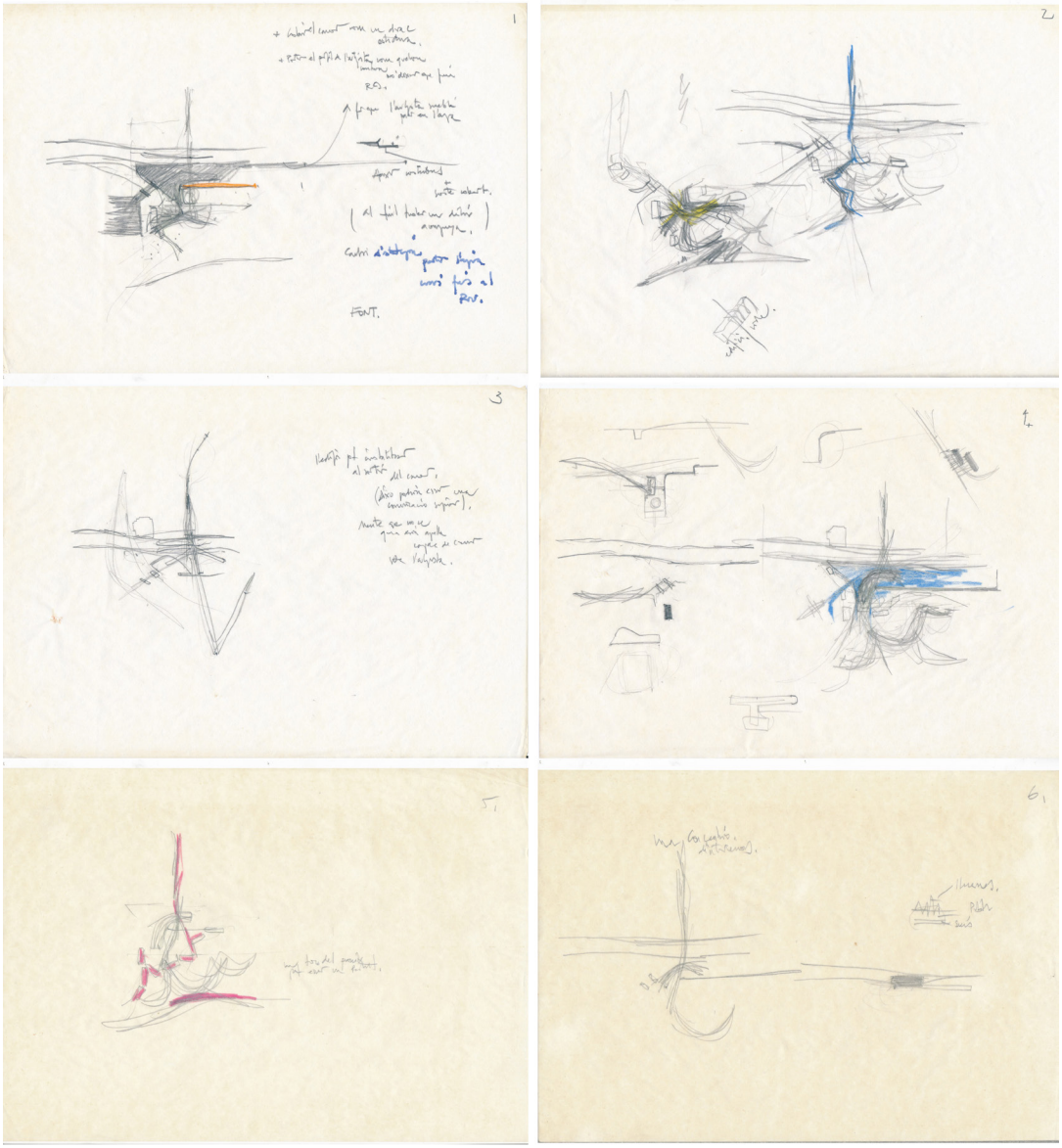

Fig. 10. Miralles, 1994. Projecte de Bremerhaven. Dibuixos de tempteig, el projecte avança en un canvi d'estratègia, transformant el perfil de l'aigua. En algun dibuix es pot apreciar la silueta d'un retrat. Grafit i llapis de colors sobre paper sulfuritzat, dinA4 cadascun

4.

En definitiva, Miralles es mostra com un gran inventor d'instrumentals que aconsegueixen desdibuixar els límits entre la manera d'iniciar pensaments, materialitzar-los i re-presentar el projecte arquitectònic (fig. 12). Prendre com a referència aquests projectes complexos, ha permès no tant fer un estudi sobre aquestes obres concretes sinó treure-ho a la llum com a punt d'inflexió d'un moment determinat en la seva trajectòria. Aquestes denses agrupacions de línies, records, desitjos, metàfores... que configurarien aquesta materialitat abstracta sobre el paper, es transformarien i multiplicarien a partir de llavors -i imminentment amb EMBT-, en un metallenguatge del visual en què els seus sorprenents formes i matisos també es conglomerarien amb retalls, fragments, al·legories, taques, colors...

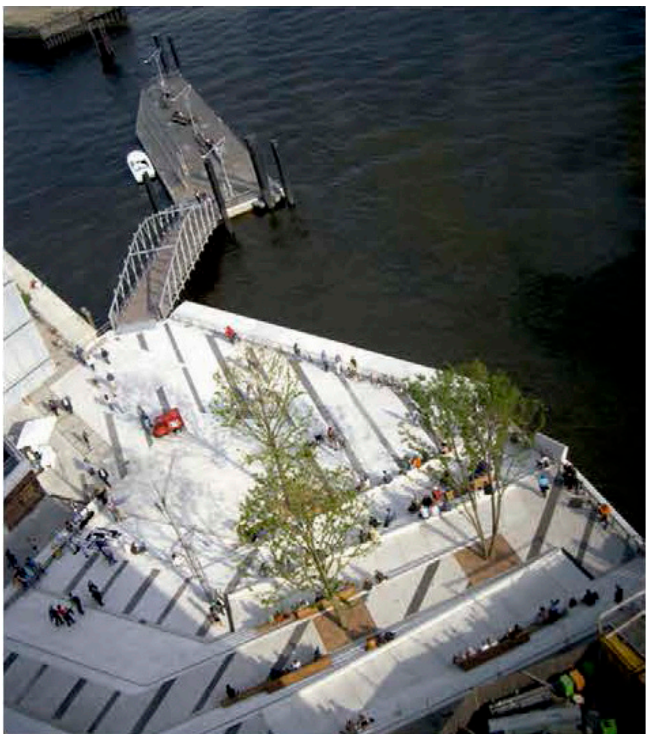

Fig. 11. EMBT.
Urbanització i regeneració del Port Hafencity a Hamburg.
Imatge de la zona nord-oest.
Fotografia: Isabel Zaragoza

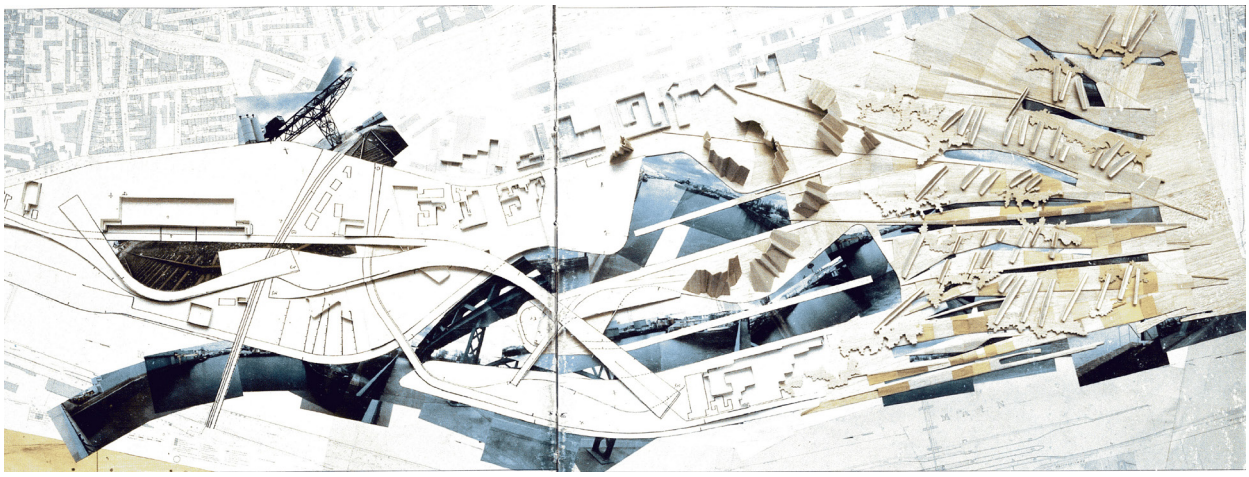

Fig. 12. Miralles, 1992.
Maqueta per al projecte d'Osthafen mostrant la transformació de la proposta en arbres, espais lliures i carrers. Re-presentació que obre un univers de possibilitats per a seguir imaginant. Tècnica mixta

POSTIL·LA. (a novembre de 2020)

Han passat ja dues dècades des de que ens va deixar l'Enric Miralles i som molts els que encara seguim sorprenent-nos al mirar els seus dibuixos. Ens agrada deixar-nos portar per un vaivé de mirades suggeridores.

Quan escrivíem al 2015 l'article "Enric Miralles. Desdibujando límites entre re-presentación y proyecto", ens va semblar que aprofundir en la complexa obra de l'Enric Miralles era una manera propícia de acostar-se a la voluntat de desenvolupar un pensament creatiu. I d'una manera més específica, teníem el propòsit d'anar més enllà d'aquests sorprenents materials de procés creatiu, posant el focus d'atenció en els rastres de l'experiència de la concepció de la seva obra, a partir dels seus dibuixos, de les seves pròpies reflexions o de la seva intensa activitat docent (0).

La seva singular visió creativa com a arquitecte i, en particular, el seu bagatge com a reconegut educador de l'arquitectura converteixen Enric Miralles en un referent valuós i de gran vigència. Escriure sobre la seva obra suggereix contemplar-la "il·lusionats" recorrent els seus impactants dibuixos, maquetes, muntatges o artefactes, i anar inaugurant cada vegada noves capes de lectura dels seus pensaments.

Ens agradava imaginar la influència que podrien tenir en el desenvolupament de la creativitat dels concursos de Osthaven o Bremerhaven, mentre estava ensenyant a l'Escola d'Art Städelschule a Frankfurt, en la qual s'impartien a més d'arquitectura, diferents disciplines d'art, i que a més comptava amb col·leccions pròpies al Museu d'art Städel Museum. En paral·lel, estava impartint docència a la Graduate School of Design (GSD) de la Universitat de Harvard com "Kenzo Tange Visiting Professor", a més de ser catedràtic a l'ETSAB, i ens vam proposar seguir indagant...

Al maig de 2019 vam tenir l'oportunitat de tenir entre les nostres mans la publicació docent anual de la GSD i vàrem descobrir un suggeridor text escrit per Miralles titulat "border disciplines" i publicat als pocs mesos d'haver lliurat el concurs de Bremerhaven. El text anava acompanyat amb una imatge de les "taques" de tinta blava amb les que elaboraria la proposta de l'esmentat concurs (Fig. 0).

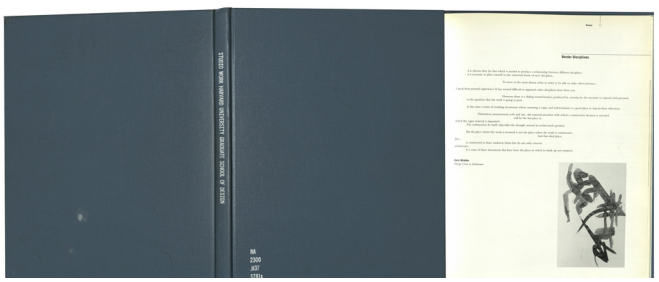

Fig. 0. Publicació anual Studio Works 94-94 Harvard University Graduate School of Design.
Portada del llibre i del capítol de l'Enric Miralles titulat "Border disciplines", cortesia de la Frances Loeb Library, Harvard Graduate School of Design.
Imatge re-muntada pels autors.

A continuació reproduïm un fragment de l'esmentat text(*):

"És obvi que, perquè es produeixi una relació entre diferents disciplines cal situar-se en els límits (externs) de la pròpia disciplina...

Moure's en les òrbites més llunyanes per poder fer altres viatges...

Parlo per experiència personal. M'ha semblat difícil abordar altres disciplines des del seu nucli.

No obstant això, hi ha un lliscament cap a les fronteres, produït per la curiositat, per la necessitat de respondre amb precisió

a la pregunta que el treball va plantejar.

En aquest sentit, una sèrie de documents de treball amb un significat vague i indeterminat és un bon lloc per a dipositar aquestes reflexions.

Dimensió, mesura, escala i grandària... la precisió del material amb la qual s'executa una decisió de construcció

serà l'últim lloc en

el qual es diposita aquest material vague".

Enric Miralles

No està avui dia en plena vigència el debat de la hibridació interdisciplinar? No és la recerca de mecanismes creatius que afavoreixin la reflexió un altre dels temes candents que ens preocupen a molts docents d'arquitectura?

Isabel Zaragoza i Jesús Esquinas-Dessy
17 de novembre de 2020

· Bigas, Montserrat; Bravo, Luis; Contepomi Gustavo (2009). "Proyectar el infinito: Miralles, Max Bill, Klee", en EGA nº14. Valencia
· Granell, Enric, (2011). "Una maleta llena de arquitectura", en Enric Miralles 1972-2000. Edición a cargo de Rovira, José M. Fundación Caja de Arquitectos. Barcelona.
· Miralles, Enric, (1992). "Marismas", en Acerca de la casa. Universidad Antonio Machado. Baeza.
· Miralles, Enric, (1993a). Cuaderno de viaje a Bremen. EMBT y Fundació Enric Miralles. Barcelona.
· Miralles Enric, (1993b). "Frankfurt. Perspectives sobre el Main. Consulta sobre el futur de la zona de l'Osthafen", en Quaderns nº 198. Barcelona. http://www.raco.cat/index.php/QuadernsArquitecturaUrbanisme/article/view/232313
· Miralles, Enric, (1995). Enric Miralles: mixed talks. edición a cargo de Tagliabue, Benedetta. Architechtural monographs nº 40. Academy ditions. London.
· Moneo, Rafael, (2000). "Una vida intensa, una obra plena", en El Croquis nº 100-101. Madrid.
· Panofsky, Erwin, (1972). Estudios sobre iconología. Alianza editorial. Madrid.
· Pla, Maurici, (2002). "Del punt de fuga al lungo Mare", en INDE nº7. Colegio de Arquitectos de Cataluña. Barcelona.
· Tagliabue, Benedetta, (2011). "Alegorías, formas y monólogos relevantes. 1991-1994", en Enric Miralles 1972-2000.
· Coll, Jaime. (2019). "La enseñanza como juego. De Alvin Boyarsky a Enric Miralles". En ZARCH Journal of interdisciplinary studies in Architecture and Urbanism, n 12, pp.68-81. Zaragoza: Escuela de Ingeniería y Arquitectura de la Universidad de Zaragoza
· Miralles, Enric. (1995). "Border disciplines". En Studio Works 94-94 Harvard University Graduate School of Design, n 3, p. 77. Cambridge, Massachussets: Harvard University. Graduate School of Design.
· Zaragoza, Isabel; Esquinas-Dessy, Jesús. (2015). "Enric Miralles. Desdibujando límites entre re-presentación y proyecto". En Revista : EGA Expresión Gráfica Arquitectónica; Núm. 26. On line: https://doi.org/10.4995/ega.2015.4049

A punts és una col·lecció de documents que recopila experiències, relats, lliçons, matisos, crítiques, qüestions i situacions diverses de persones que formen o han format part de la comunitat humana, acadèmica i professional de la Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona, UPC.
S'ofereixen per la seva lliure circulació i reimpressió. La lectura directa en pantalla és possible en etsab.upc.edu
No es permet la seva reproducció amb finalitats comercials ni en mitjans, suportats publicitàriament, de cap tipus ni format.

A punts *es una colección de documentos que recopila experiencias, relatos, lecciones, matices, críticas, cuestiones y situaciones diversas de personas que forman o han formado parte de la comunidad humana, académica y profesional de la Escola Técnica Superior d'Arquitectura de Barcelona, UPC.*
Se ofrecen para su libre circulación y reimpresión. La lectura directa en pantalla es posible en etsab.upc.edu
No se permite su reproducción con fines comerciales ni en medios, soportados publicitariamente, de ningún tipo ni formato.

ETSAB UPC · PARANIMF ARQUITECTURA · DOCUTEC

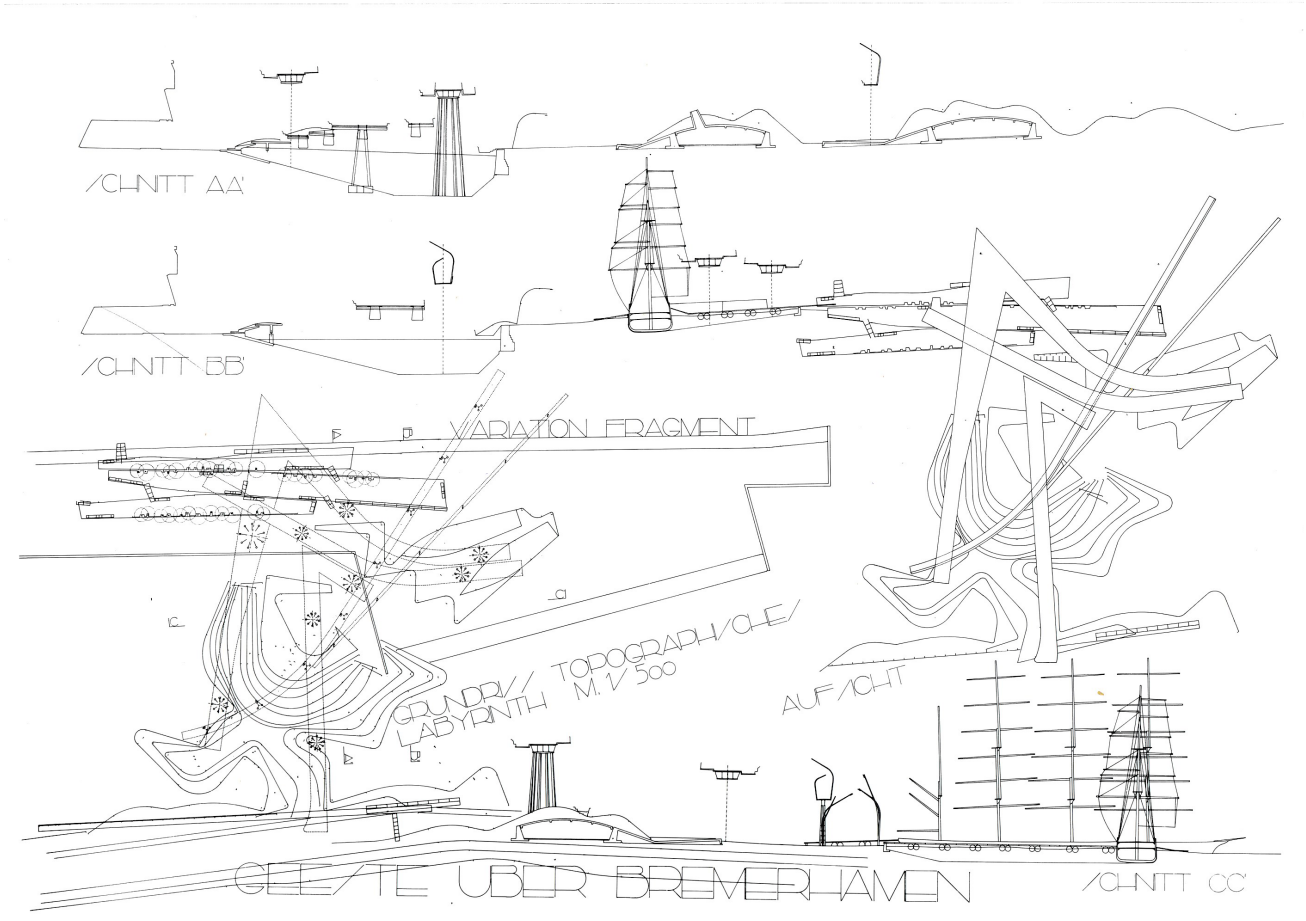

Col·lecció *A punts (interiors)* · PARANIMF ARQUITECTURA · Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona · Diagonal 649 · 08028 Barcelona · etsab.upc.edu